

Opinnäytetyö (AMK)

Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma

2011

Päivi Väänänen

TIEDONLÄHTEITÄ JA VAIKUTTAVUUTTA

– näkökulma kokoelmatyön vaikutuksiin
opinnäytetyöprosessissa

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Päivi Väänänen

TIEDONLÄHTEITÄ JA VAIKUTTAVUUTTA - näkökulma kokoelmatyön vaikutuksiin opinnäytetyöprosessissa

Opinnäytetyön pohjana on Jyväskylän ammattikorkeakoulun kirjaston toimeksianto. Tavoitteena oli käydä läpi 40 oppilaitoksessa tehdyn opinnäytetyön lähdeluettelot ja selvittää, kuinka moni käytetyistä lähdeaineistoista löytyy kirjaston kokoelmasta tai on muuten saavutettavissa sen kautta. Tarkoituksena on ollut pohtia saavutettavuuden kautta kirjaston ja kokoelman vaikutusta opinnäytetyöprosessiin sekä sitä, voiko tällaisella tutkimuksella mitata kirjaston ja sen kokoelman vaikuttavuutta.

Työn teoreettisena viitekehystenä on kokoelmatyö ammattikorkeakoulukirjaston näkökulmasta sekä kirjaston vaikuttavuuden tutkiminen. Amk-kirjaston toiminta-ajatuksena on kehysorganisaation toiminnan tukeminen ja kokoelmatyön lähtökohtana on opetuksen ja opiskelun tukeminen. Vaikuttavuuden avulla pyritään arvioimaan kirjaston tuottamien palveluiden hyötyä ja seurauksia. Laajimmillaan vaikutuksia määritetään yhteiskunnallisella tasolla, mutta vaikuttavuutta voidaan tutkia esim. kirjastotoiminnan sisällä tai kehysorganisaatiossa. Vaikuttavuutta tutkitaan yhdistämällä laadullisia ja määrällisiä menetelmiä.

Tutkimuksessa läpikäytyt opinnäytetöiden lähteet jaettiin kirjaston kokoelmasta löytyviin aineistoihin (painetut kirjat, e-kirjat, lehdet ja tietokanta-artikkelit), kokoelmaan kuulumattomiin painettuihin kirjoihin, avoimeen verkkoaineistoon (Nelli-portaaliin kuvailut, kirjaston linkkilistoilta löytyvät ja muut verkkosivut) sekä muihin aineistoihin (esim. haastattelut, rajoitetun käytön verkkosivut). Käytetyistä lähteistä 65,2 prosenttia kuului kirjaston kokoelmaan tai oli muuten saavutettavissa sen kautta.

Tutkimuksen perusteella JAMK:n opiskelijoiden on mahdollista saada kirjaston kautta käyttöönsä suuri osa opinnäytetyössä tarvitsemistaan lähdeaineistoista. Tämän tutkimuksen perusteella ei kuitenkaan ole mahdollista arvioida, kuinka moni käytetyistä lähteistä on todella saatu käyttöön kirjaston kautta. Jotta kokoelman vaikuttavuutta opinnäytetyöprosessissa voisi arvioida tarkemmin, tulisi selvittää laadullisia tutkimusmenetelmiä käyttäen, miten opinnäytetyön tekijät todellisuudessa ovat saaneet käyttöönsä tarvitsemansa lähdeaineistot.

ASIASANAT:

ammattikorkeakoulukirjastot, kokoelmatyö, lähdeaineisto, opinnäytetyöt, vaikuttavuus

Päivi Väänänen

SOURCE MATERIALS AND EFFECTIVENESS - effects of collection management on thesis process

This thesis was commissioned by the library of JAMK University of Applied Sciences. The commission was to go through the bibliographies of 40 Bachelor's theses and to examine how many of the source materials used in the theses can be found in the library's collection or are otherwise accessible through it. The aim was to assess how the library and the accessibility of its collection influence on the thesis process, and whether it is possible to use this kind of a study to evaluate the effectiveness of the library services.

The theoretical framework is collection management in a university of applied sciences library and effectiveness analysis in libraries. The mission of a university of applied sciences library is to support the functions of the background organization. Effectiveness analysis is used to assess the impact and benefits of library services. In the widest context impact is analyzed on the social level, but it can also be analyzed within the library or the background organization. Both qualitative and quantitative methods are used to study effectiveness.

The source materials used in the JAMK theses were divided into materials available at JAMK library collection (printed books, e-books, journals and articles in databases), printed books not in the JAMK collection, open online material (websites indexed in Nelli-portal, websites in the library's link lists and other websites) and other materials (e.g. interviews and websites with restricted access). 65.2 % of the source materials belonged to the collection of the JAMK library or were otherwise accessible through it.

According to this study it is possible for JAMK students to access large amount of source material needed for their theses through the JAMK library. However, this study cannot tell how many of the sources were actually used through the library. In order to evaluate the impact of library collections in the students' thesis process more precisely, more information on how students have actually acquired their source materials should be gathered by qualitative methods.

KEYWORDS:

collection management, scientific libraries, source materials, theses, universities of applied sciences

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 KOKOELMATYÖ AMMATTIKORKEAKOULUKIRJASTOSSA	6
2.1 Kokoelmatyö ja sen erityispiirteet amk-kirjastoissa	6
2.2 Kokoelman arvioinnin mittareita	7
2.3 JAMKin kirjaston kokoelmapolitiikka	7
3 VAIKUTTAVUUS	10
3.1 Peruskäsitteitä	10
3.2 Tavoitteet	11
3.3 Tutkimusmenetelmät	12
3.4 Arviointiryhmän ehdotus mittaripaketiksi	13
4 OPINNÄYTETÖIDEN LÄHDELUETTELOIDEN VERTAAMINEN KOKOELMAAN	15
4.1 Toimeksiantajan esittely	15
4.2 Aineiston valinta ja kuvaus	16
4.3 Työskentely	17
4.4 Tulokset	18
4.4.1 Yhteenveto kaikista koulutusohjelmista	18
4.4.2 Koulutusohjelmien lähteet eriteltyinä	21
4.5 Toimeksiantajan kommentit	25
5 PÄÄTELMÄT	27
LÄHTEET	30

KUVIOT

Kuvio 1. Lähteiden jakautuminen kaikissa tutkituissa töissä	21
Kuvio 2. Käytettyjen lähteiden jakautuminen koulutusohjelmittain	22

TAULUKOT

Taulukko 1 Yhteenveto kaikista lähteistä	19
Taulukko 2. Hoitotyön koulutusohjelman lähteet	23
Taulukko 3. AOKK:n lähteet	24
Taulukko 4. Rakennustekniikan koulutusohjelman lähteet	24
Taulukko 5. Liiketalouden koulutusohjelman lähteet	25

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön pohjana on Jyväskylän ammattikorkeakoulun kirjastolta saamani toimeksianto. Tehtävänäni oli käydä läpi oppilaitoksessa tehtyjen opinnäytetöiden lähdeluetteloja ja verrata käytettyjä lähteitä kirjaston kokoelmaan. Tavoitteenani on selvittää, kuinka moni lähteistä löytyy kirjaston kokoelmasta tai on muuten saavutettavissa sen kautta ja pohtia saavutettavuuden kautta kirjaston ja kokoelman vaikutuksia opiskelijan opinnäytetyöprosessiin.

Opinnäytetyö käsittelee kirjaston kokoelmaa ja sen käyttöä, joten esittelen ammattikorkeakoulukirjaston kokoelmatyötä ja sen erityispiirteitä. Kerron kokoelman arvioinnissa käytettävistä mittareista ja kokoelmatyötä käsittelevän luvun lopussa esittelen Jyväskylän ammattikorkeakoulun kirjaston kokoelmapolitiikan.

Työn teoreettisena viitekehyksenä on vaikuttavuus ja sen tutkiminen. Perehdyn siihen, mitä vaikuttavuus on kirjastojen näkökulmasta sekä miksi ja miten sitä tutkitaan. Pohdin, millaisia vaikutuksia kirjaston kokoelmalla on opinnäytetyöprosessiin, vastaako kokoelma opinnäytetyön tekijän tarpeita ja ohjaako kokoelma lähdeaineistojen valintaa. Tarkoituksenani on myös pohtia, voiko tällaisella tutkimuksella mitata kirjaston ja sen kokoelman vaikuttavuutta.

Määrällisten menetelmien käyttöä kirjaston vaikuttavuuden määrittämisessä on tutkinut mm. Laura Kohta vuonna 2006 pro gradu –työssään Vaikuttavuusarviointi kirjaston käyttäjälähtöisen arvioinnin välineenä: tapauksena Tampereen yliopistollisen sairaalan lääketieteellinen kirjasto. Myös Jyväskylän ammattikorkeakoulussa tehtyjen opinnäytetöiden lähteitä on tutkittu aiemmin: vuonna 2008 valmistuneita hoitotyön koulutusohjelman opinnäytetöiden lähdeluetteloja käytettiin vertailuaineistona vuonna 2009 valmistuneessa Mikko Saunamäen ja Sari Säynäjoen pro gradu –tutkielmassa Ammattikorkeakoulun opinnäytetöiden lähdeanalyysi ja lähteiden löytyvyys ja saatavuus eri kanavissa.

2 KOKOELMATYÖ

AMMATTIKORKEAKOULUKIRJASTOSSA

2.1 Kokoelmatyö ja sen erityispiirteet amk-kirjastoissa

Kokoelmatyö on osa kirjaston ydinosuamista, ja sitä voidaan tarkastella kahdella eri tasolla. Jokapäiväisessä elämässä se on työtä, jota kokoelman parissa työskentelevät ihmiset tekevät. Arkinen ja konkreettinen kokoelmatyö sisältää mm. kokoelman kunnon tarkkailun, mahdolliset poistot ja siirrot, hankinnat sekä uuden aineiston käsittelyn. (Wilén & Kortelainen 2007, 18.) Myös aineistosta tiedottaminen ja sen markkinointi voidaan laskea kokoelmatyöhön kuuluvaksi osa-alueeksi (Johnson 2009, 2).

Teoreettisella tasolla kokoelmatyö on laajaa ja yleistä pohdintaa kokoelman luonteesta ja sen kehittämisestä. Kokoelmaa tarkastellaan sekä ulkoisten että sisäisten toimijoiden näkökulmasta ja siihen liittyviä toimintatapoja pyritään kehittämään. (Wilén & Kortelainen 2007, 18.) Parhaan mahdollisen tuloksen saavuttamiseksi kokoelmatyössä on otettava huomioon kirjaston toiminta kokonaisuudessaan kaikkine palveluineen ja toimintoineen (Johnson 2009, 3).

Ammattikorkeakoulujen kirjastojen toiminta-ajatus on selkeä: niiden tarkoituksena on tukea kehysorganisaation toimintaa. Toiminta-ajatus näkyy myös kokoelmatyössä ja kokoelman lähtökohtana tulee olla opetuksen ja opiskelun tukeminen. Kokoelmaan tulee hankkia koulutusohjelmien substanssialueiden aineistoa ja opettajien ammatilliseen koulutukseen tarvittavaa aineistoa. Myös alueellisten sidosryhmien tarpeet ja opetusministeriön asettamat valtakunnalliset tavoitteet tulee ottaa huomioon. (Blinnikka ym. 2001, 13.)

Asianmukaisen kokoelman muodostaminen ja ylläpitäminen vaatii kirjaston henkilökunnan ja opettajien toimivaa yhteistyötä. Riittävän laajan, kattavan ja ajantasaisen kokoelman saavuttamisessa tarvitaan sekä opettajien substanssiosaamista että kirjastoammattilaisten tiedonlähdetuntemusta. Myös

aineiston saatavuuteen tulee kiinnittää huomiota: sen on oltava helposti ja tehokkaasti saatavilla. (Blinnikka ym. 2001, 14-15.)

2.2 Kokoelman arvioinnin mittareita

Kokoelman arvioinnin avulla pyritään selvittämään, miten hyvin kokoelma täyttää kirjaston ja sen taustaorganisaation tehtävät, tarpeet ja tavoitteet (Johnson 2009, 253). Välineinä arvioinneissa käytetään mm. erilaisia mittareita, joista esimerkkinä ovat ammattikorkeakoulukirjastojen toiminnan laadullista arviointia vuonna 2000 kehittäneen työryhmän mittarit. Työryhmä määritteli kirjaston kokoelman laadullisen arvioinnin mittareiksi saatavuuden, ajankohtaisuuden ja kattavuuden. (Blinnikka ym. 2001, 15.)

Saatavuudella tarkoitetaan sitä, miten helposti asiakas saa käyttöönsä haluamansa aineiston. Tähän vaikuttavat olennaisesti ohjeet ja opastus. Muita vaikuttavia tekijöitä ovat aineistonhankintaprosessi, luettelointi ja sisällönkuvailu, kokoelmatietokannan ja sähköisten tiedonlähteiden käyttöliittymät, aineiston hyllytys ja hyllyjärjestys sekä tiedottaminen. (Blinnikka ym. 2001, 15.)

Ajankohtaisuudella tarkoitetaan sitä, kuinka uutta kokoelman aineisto on ja miten relevanttia se on suhteessa tarjontaan ja käyttäjien tarpeisiin. Ajankohtaisuus ilmaisee kokoelman uusiutumista ja relevanssia, tarjonnan seuranta sekä panostusta uuden aineiston hankintaan. (Blinnikka ym. 2001, 17.)

Kattavuus tarkoittaa sitä, kuinka laaja ja syvä kokoelma on käyttäjien tarpeiden kannalta. Mittarina se ilmaisee, kuinka laaja, syvä ja relevantti kokoelma on, kuinka hyvin kokoelma tyydyttää käyttäjien tarpeet ja kuinka hyvin kokoelmaa hoidetaan. (Blinnikka ym. 2001, 17.)

2.3 JAMKin kirjaston kokoelmapolitiikka

JAMKin kirjaston aineistotiimi on määrittänyt kirjastolle kokoelmapolitiikan, joka on vapaasti luettavissa kirjaston verkkosivuilla. Kokoelmapolitiikka sisältää

aineiston hankintaperusteet, hankintaesitysten tekemisen sekä kirjastoaineiston varastoinnin ja poiston. (Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2008.)

Kokoelmapolitiikan mukaan JAMKin kirjaston kokoelmatyön lähtökohtana on kirjaston perustehtävä. Perustehtäväksi on määritetty erinomaisten oppimisen sekä tutkimus- ja kehittämistoiminnan olosuhteiden takaaminen ammattikorkeakoulun opiskelijoille, opettajille ja muulle henkilökunnalle. Oppilaitoksen väen lisäksi kirjaston ydinasiakkaita ovat alueen elinkeinoelämän edustajat. (Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2008.)

Hankintaperiaatteiden mukaan kirjaston kokoelmiin hankitaan sekä painettua että digitaalista aineistoa. Kurssikirjallisuutta hankitaan opinto-oppaiden kurssivaatimusten mukaan ja kurssikirjat sijoitetaan ensisijaisesti mahdollisimman lähelle koulutusyksikköä. Kurssikirjojen saatavuutta pyritään parantamaan hankkimalla kirjoja myös käsikirjastoon ja sähköisessä muodossa. Useiden koulutusalojen käyttämät aineistot sijoitetaan Pääkampuksen kirjastoon. (Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2008.)

Kirjaston lehtihankinnat päätetään syksyisin seuraavaa vuotta varten. Painetut lehdet sijoitetaan kurssikirjojen tavoin koulutusyksikköä lähinnä olevaan kirjaston toimipisteeseen, eikä kirjastoon hankita sellaisia painettuja ulkomaisia lehtiä, jotka ovat saatavilla muista Jyväskylän kirjastoista. Nelli-portaalin kautta luettavia sähköisiä lehtiä ei yleensä hankita kirjastoon painettuna. (Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2008.)

Kokoelmapolitiikan mukaan kausijulkaisut ja laajat hakuteokset hankitaan ensisijaisesti digitaalisena, jolloin ne ovat käytettävissä verkon kautta koko ammattikorkeakoulun alueella. Suurin osa digitaalisesta aineistosta hankitaan Kansallisen elektronisen kirjaston eli FinELibin kautta. JAMKin kirjasto osallistuu myös Virtuaali-amk-hankeeseen, jossa verkkopalvelujen kehittämisessä pyritään erityisesti ottamaan huomioon aikuis- ja etäopiskelijat. Muuta aineistoa, kuten nuotteja, videoita ja CD-levyjä kirjastoon hankitaan koulutusyksiköiden tarpeen mukaan. (Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2008.)

Kokoelmapolitiikassa esitellään myös hankintaesitysten tekeminen. Hankintaesityksen voi JAMKin kirjastolle tehdä sähköpostitse ja sähköisellä tai painetulla hankintaesityslomakkeella. Painetun aineiston hankinnasta tiedot näkyvät kirjaston JaNet-tietokannassa jo tilausvaiheessa. (Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2008.)

Kokoelmapolitiikkaan on määritetty myös kirjaston aineiston varastointi- ja poistoperusteet. Kokoelma pyritään pitämään ajantasaisena ja varastot pieninä. Huonokuntoinen ja vanhentunut aineisto poistetaan. Myös vähän käytetty aineisto voidaan poistaa tai varastoida. Kokoelmaa hallitaan myös kurssikirjallisuutta seuraamalla ja tarvittaessa kokoelmasiirroilla. Huonokuntoista av-aineistoa ei varastoida. Aikakauslehtiä varastoidaan JAMKin kirjastossa viisi vuotta, sanomalehtiä enintään yksi kuukausi ja ilmaislehtiä harkinnan mukaan. (Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2008.)

3 VAIKUTTAVUUS

3.1 Peruskäsitteitä

Vaikuttavuus on laaja-alainen käsite, joka yleensä määritellään monisanaisesti. Kirjastojen näkökulmasta vaikuttavuutta on esimerkiksi Blinnikan ym. (2001, 21) mukaan muutos, joka kirjaston vaikutuksesta tapahtuu opiskelijan tiedonhakutaidoissa tai opettajan opetusmenetelmissä. Laajemmin ajateltuna vaikuttavuuden avulla pyritään arvioimaan kirjaston tuottamien palveluiden hyötyä ja seurauksia.

Yleisten kirjastojen laatusuositus (Opetusministeriö 2010, 17) listaa kirjastotoiminnan laaja-alaisiksi vaikutuksiksi kansalaisten tiedollisen tasavertaisuuden, sivistykselliset perusoikeudet, oppimistaitojen ja osaamisen kehityksen sekä osallisuuden ja hyvinvoinnin. Näin kirjastopalveluilla on vaikuttavuutta kansalaisten sivistyksellisten oikeuksien toteutumiseen ja tiedolliseen tasa-arvoon sekä yhteisön ja yksilön hyvinvointiin.

Vaikuttavuuden tutkimukseen liittyy runsaasti käsitteitä ja ne ovat usein liukuvia, eikä niitä välttämättä käytetä yhdenmukaisesti (Markless & Streatfield 2006, xiii). Peruskäsitteitä ovat muun muassa tulos (output), tuotos (outcome), vaikutus (impact) ja vaikuttavuus (effectiveness). (Kuitunen & Hyytinen 2004, 21.)

Kuitusen ja Hyytisen (2004, 21) mukaan tulos on tutkimushankkeen konkreettinen lopputulos tai tutkimustulos. Tuotos taas on tämän lopputuloksen perusteella rakentunut konkreettinen tuote, esimerkiksi kirjallinen raportti. Vaikutuksia taas ovat epäsuorat tuotteet, tapahtumat, olosuhteet ja muutokset, jotka aiheutuvat suorista lopputuloksista. Vaikuttavuudella tarkoitetaan laajoja ja yleisiä yhteiskunnallisia muutoksia, jotka kuvaavat sitä missä määrin ohjelman, politiikan, organisaation tms. vaikutukset ovat edistäneet sen tavoitteiden saavuttamista.

Kuitunen & Hyytinen (2004, 22) erottavat vaikuttavuuden lähikäsitteistään mm. seuraavilla perusteilla: vaikuttavuus on muutosta ja oikeiden asioiden tekemistä. Vaikuttavuus on sekä positiivisia että negatiivisia vaikutuksia samoin kuin sekä ennakoituja että ennakoimattomia vaikutuksia. Vaikuttavuus on sekä kohdealueella että sen ulkopuolella tapahtuvia vaikutuksia. Vaikuttavuuden arvioinnissa huomioidaan siis vaikutuksia laaja-alaisesti, lieveilmiöineen ja kustannuksineen.

Markless ja Streatfield (2006, xiv-xv) käyttävät output-termiä tarkoittaessaan tuotosta tai suoritetta, joka syntyy kun yhdistetään palveluun tarvittavat konkreettiset resurssit (inputs) ja niiden käsittelyyn käytetyt prosessit (processes). Outcome-termiä Markless ja Streatfield käyttävät tarjottujen palvelujen ennakoituista tai ennakoimattomista seurauksista. He kuitenkin pitävät parempana termiä impact, joka kattaa palvelun tai toiminnan kaikki vaikutukset kaikille osallisille: sekä myönteiset ja kielteiset että ennakoitua ja ennakoimattomia. Markless ja Streatfield kutsuvat määrällisten menetelmien käyttöä vaikuttavuuden tutkimisessa vaikutusten mittaamiseksi (impact measurement) ja laadullisten menetelmien käyttöä vaikutusten arvioinniksi (impact evaluation).

3.2 Tavoitteet

Kirjastojen vaikuttavuutta tutkitaan niiden yhteiskunnallisten vaikutusten selvittämiseksi. Vaikuttavuutta voidaan kuitenkin tutkia useilla tasoilla, kuten esimerkiksi kirjastotoiminnan sisällä, kehysorganisaatiossa tai koko yhteiskunnassa. (Rouvari ym. 2005.)

Vaikuttavuutta tutkimalla saadaan tietoa kirjaston toiminnan vaikutuksista ja tehokkuudesta. Näitä tietoja käytetään mm. sisäisesti toiminnan arviointiin ja kehittämiseen: mikä toimii ja mitä toimintoja tulisi kehittää. Kehysorganisaation sisällä tulosten avulla voidaan kertoa kirjaston toiminnan tehokkuudesta ja vaikutuksista organisaation yhteisiin tavoitteisiin. Oman organisaation ulkopuolella tulokset kertovat esimerkiksi rahoittajille, ylläpitäjille ja

yhteiskunnan päättäjille toiminnan merkityksestä. (Markless & Streatfield 2006, 19.)

Vaikuttavuutta tutkimalla voidaan vaikuttaa myös henkilökunnan ammatilliseen viihtyvyyteen. Ammattitaitoa ja työssä viihtymistä lisäävät tutkimustulokset siitä, että tekee hyvää työtä, vaikka parantamisen varaakin löytyisi. Vaikuttavuuden tutkiminen parantaa yleensä myös organisaation statusta: asiakkaat ja sidosryhmät arvostavat itsearviointia. (Markless & Streatfield 2006, 20.)

Vaikuttavuuden arvioinnin haasteita ovat mm. monimutkaiset syy-seuraussuhteet sekä tuotosten tai suoritteiden ja vaikutusten tai lopputulosten erottaminen toisistaan. Arviointia hankaloittaa myös se, että toiminnan vaikutukset näkyvät usein vasta vuosien kuluessa. Mm. näiden syiden takia kirjastojen vaikuttavuutta on tutkittu vähemmän kuin vaikkapa niiden taloudellisuutta. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010, 16.)

3.3 Tutkimusmenetelmät

Kirjastojen toimintaa on perinteisesti arvioitu tilastollisesti sekä määrällisiä mittareita, kuten lainojen määrää ja kokoelman kokoa, käyttäen. Laadullista mittausta on alettu painottaa 1970-luvulta lähtien. Palvelujen ja toiminnan laadullisena mittarina on käytetty mm. asiakkaan kokemusta palvelusta. (Blinnikka ym. 2001, 7.)

Vaikuttavuutta tutkitaan sekä laadullisilla että määrällisillä menetelmillä. Käytettyjä laadullisia menetelmiä ovat mm. teema- ja syvähaastattelut sekä asiantuntijapaneelit. Määrällisesti tarvittavia tietoja taas on kerätty esimerkiksi strukturoiduilla kyselyillä ja erilaisilla kustannus-hyöty-analyysillä. (Kuitunen & Hyytinen 2004, 24.)

Parhaaseen lopputulokseen vaikuttavuuden arvioinnissa päästään yhdistelemällä erilaisia menetelmiä ja toteutustapoja tapauskohtaisesti. Ei ole olemassa menetelmää, joka olisi yksiselitteisesti toisia parempi tai huonompi, tai sopisi käytettäväksi kaikissa arvioinneissa. Menetelmien yhdistäminen taas

lisää tulkintojen tarkuutta ja luotettavuutta sekä antaa totuudenmukaisemman kuvan tarkasteltavasta ilmiöstä. Useiden menetelmien käyttäminen antaa myös kattavamman kokonaiskuvan ja erilaiset näkökulmat monipuolistavat käsitystä ilmiöstä. Erilaiset menetelmät saattavat myös tuottaa keskenään ristiriitaisia tuloksia, mikä aiheuttaa ilmiön tarkemman pohdinnan ja voi tuottaa syvällisemmän käsityksen siitä. (Kuitunen & Hyytinen 2004, 26.)

3.4 Arviointiryhmän ehdotus mittaripaketiksi

Kansalliskirjaston perusti vuonna 2005 Kirjastotoiminnan vaikuttavuuden arviointiryhmän, jonka yhtenä tavoitteena on ollut laatia mittaristo kirjastojen ja kirjastosektorien vertailua varten. Mittariston on tarkoitus soveltua kirjastojen, niiden kehysorganisaatioiden ja rahoittajien käyttöön ja sen tulisi mahdollistaa luotettava vertailu. Haasteina mittariston laatimisessa ovat olleet mm. digitaalisten toimintaympäristöjen tilastointi ja tilastodatan muuttaminen käyttökelpoisiksi johtamisen työkaluiksi. (Saarti & Laitinen 2010.)

Arviointiryhmä hyväksyi keväällä 2011 esityksen kirjastotoiminnan arvioinnissa käytettävästä mittaripaketista. Ehdotuksessa yhdistetään laadullisia ja määrällisiä menetelmiä vaikuttavuuden määrittämiseksi. Mittaripaketti on tarkoitettu sekä yleisten että tieteellisten kirjastojen käyttöön ja siihen kuuluu kymmenen mittaria. (Kirjastotoiminnan vaikuttavuuden arviointiryhmä 2011.)

Paketissa ehdotetut määrälliset mittarit ovat

- kirjastokäynnit (fyysiset ja virtuaaliset) / kohdeväestö tai asukas,
- kirjaston kokonaiskulut/kohdeväestö tai asukas,
- lainat+elektronisten palveluiden aineistonlataukset/kohdeväestö tai asukas ja
- kirjastoaineistokulut (€) / kohdeväestö tai asukas (fyysiset ja digitaaliset aineistot).

Näiden tietojen lähteenä olisivat Suomen tieteellisten kirjastojen yhteistilasto ja Suomen yleisten kirjastojen tilasto. (Kirjastotoiminnan vaikuttavuuden arviointiryhmä 2011.)

Ehdotukseen sisältyvät laadulliset mittarit ovat

- asiakaskyselyssä ”palvelut kokonaisuudessaan”-kohdasta saatu arvio,
- asiakkaan saaman tiedon antama hyöty asiakkaalle,
- kirjaston vaikuttavuus omassa kehysorganisaatiossa / yhteiskunnassa,
- opiskelun ja työskentelyn tehostuminen,
- informaation lukutaito, esim. tiedonhankinnan opetuksen vaikutus opiskeluun ja
- kokoelmien kattavuus.

Näiden mittareiden tietolähteinä käytetään kyselyjä, tutkimuksia ja selvityksiä. Lisäksi mahdollisena mittarina mainitaan myös edellisten avulla laskettavat panos-tuotos –mittarit. (Kirjastotoiminnan vaikuttavuuden arviointiryhmä 2011.)

4 OPINNÄYTETÖIDEN LÄHDELUETTELOIDEN VERTAAMINEN KOKOELMAAN

4.1 Toimeksiantajan esittely

Jyväskylän ammattikorkeakoulun kirjasto perustettiin vuonna 1997 ammattikorkeakoulun vakinaistamisen yhteydessä ja nykyisin se on yksi Keski-Suomen suurimmista kirjastoista. Kirjasto kuuluu Jyväskylän ammattikorkeakoulun hallintoyksikön tukipalveluihin ja toimii osaltaan oppilaitoksen strategioiden toteuttamiseksi ja tuottavuuden parantamiseksi. JAMKin kirjasto osallistuu korkeakoulujen sekä kirjasto- ja tietopalvelualan kehittämiseen paikallisesti, alueellisesti ja kansainvälisesti. (Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2011b.)

Kirjasto muodostuu neljästä toimipisteestä, jotka sijaitsevat koulutusyksikköjen välittömässä läheisyydessä. Toimipisteet ovat Pääkampuksen kirjasto, Lutakon kampuskirjasto, Musiikin kirjasto ja Luonnonvarainstituutin kirjasto, joka sijaitsee Saarijärvellä. Kirjasto palvelee noin 8 000 opiskelijaa ja 700 henkilöstön jäsentä. Kirjaston henkilökunta toimii tiimeissä, jotka suunnittelevat ja toteuttavat kirjaston toimintaa. (Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2011b.)

Kirjaston visio on, että se on oppimisen ja tutkimuksen vetovoimainen kohtaamispaikka sekä tunnustettu ja arvostettu yhteistyökumppani alueellisesti ja valtakunnallisesti. Toiminta-ajatuksena on edistää Jyväskylän ammattikorkeakoulun oppimista, opetusta sekä tutkimus- ja kehittämistoimintaa asiantuntevan asiakaspalvelun, tiedonhankinnan opetuksen, julkaisutoiminnan ja ajantasaisten kokoelmien ja verkkopalvelujen avulla sekä tarjoamalla tiloja ja välineitä opiskeluun ja tiedonhakuun. (Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2011b.)

Vuonna 2010 Jyväskylän ammattikorkeakoulusta valmistui 1 634 opiskelijaa (Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2011c). Heistä tutkinnon suorittaneita oli 1 055 (Tilastokeskus 2011). JAMKin kirjastoston kehittämispäällikkö Raija Malherbelta

saamani tiedon mukaan vuonna 2010 JAMKissa valmistui 1 014 opinnäytetyötä ja niistä 646 on tallennettu verkkokirjasto Theseukseen (Theseus 2011).

4.2 Aineiston valinta ja kuvaus

Ennen työn aloittamista keskustelin ohjaavan opettajan Olli Mäkisen kanssa tutkittavan aineiston laajuudesta. Hän ehdotti sopivaksi määräksi 30–40 opinnäytetyötä ja niiden lähdeluetteloja. Myös kirjastonjohtaja Risto Heikkisen mielestä määrä oli sopiva. Hän ehdotti tutkittaviksi koulutusohjelmiksi ammatillista opettajakorkeakoulua, hoitotyötä, rakennustekniikkaa ja liiketaloutta, jolloin edustettuna olisi jokainen oppilaitoksen yksiköistä ja neljä seitsemästä koulutusalaista. Näistä koulutusohjelmista oli myös talletettu eniten töitä Theseus-tietokantaan, joten saatoin työskennellä kokonaan verkon välityksellä, eikä minun tarvinnut käyttää painettuja opinnäytetöitä.

Hoitotyön, rakennustekniikan ja liiketalouden koulutusohjelmat ovat tutkintoon johtavia ja ne suoritetaan nuorten koulutuksena eli kokopäiväisinä päiväopintoina. Ammatillinen opettajakorkeakoulu ei johda tutkintoon, mutta koulutusohjelma antaa pätevyyden toimia ammatillisena opettajana. Koulutuksen pääsyvaatimuksena on riittävä tutkintokelpoisuus ja työkokemus, joten opiskelijat ovat aikuisia ja usein myös työssäkäyviä. Koulutusohjelmassa voi opiskella joko päätoimisesti tai monimuotoisesti työn ohessa. (Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2011a.)

Risto Heikkisen toiveena oli, että tutkisin mahdollisimman uusia opinnäytetöitä tuoreen tiedon saamiseksi. Poimin aineiston Theseuksesta 21.3.2011 ja 40 työstä 6 on valmistunut vuonna 2011 ja loput 34 vuonna 2010.

Tutkimani otoksen 40 opinnäytetyön lähdeluetteloissa oli yhteensä 952 merkintää, joista uniikkeja lähteitä oli 918. Olen käsitellyt artikkelikokoelmia sisältävät teokset yhtenä lähteenä, vaikka työn tekijä olisi merkinnyt lähteeksi erikseen useita artikkeleja samasta teoksesta. Lähdeluetteloihin oli merkitty 2–96 lähdettä ja keskiarvo oli 22,95 lähdettä opinnäytetyötä kohden.

Olen merkinnyt taulukoihin kirjoina myös nuotit ja dvd:t, joita oli käytetty lähteinä. Nuotteja ja dvd-levyjä oli lähteenä vain muutamia, enkä pitänyt niiden erittelyä omiksi ryhmikseen tarpeellisena.

4.3 Työskentely

Aloitin työskentelyn numeroimalla opinnäytetyöt ja lähteet. Näin pystyin helposti jäljittämään lähteen, kun asioita täytyi tarkistaa työn edetessä.

Tärkein työvälineeni lähdeluetteloiden läpikäymisessä oli Excel-taulukko, johon merkitsin lähteen laadun. Lähteiden numeroimisen jälkeen minulla oli jonkinlainen mielikuva siitä, millaisia lähteitä opinnäytetöissä oli käytetty ja sen perusteella loin alustavan taulukon. Taulukko kuitenkin muuttui lähes jatkuvasti työskentelyn ajan ja jouduin muokkaamaan jo käsittelemieni koulutusohjelmien taulukkoja.

Työskentelyn aikana heräsi runsaasti kysymyksiä lähteiden lajittelusta. Tärkein näistä oli tuplien käsittely: mihin merkitsen lähteen, joka löytyy kirjastosta useassa muodossa. Tällaisia olivat yleensä artikkelit, jotka saattoivat löytyä kirjaston kokoelmasta sekä painetusta lehdestä että tietokannasta tai Nelliin kuvaillusta avoimesta verkkolähteestä. Keskusteltuani asiasta Risto Heikkisen kanssa päädyin asettamaan etusijalle painetut ja kirjaston kokoelmasta löytyvät aineistot. Työn tarkoituksena on selvittää aineistojen saavutettavuus kirjaston näkökulmasta.

Suurin osa lähdeluetteloista oli selkeitä, mutta joukosta löytyi myös virheellisiä tai puutteellisia tietoja, mikä hankaloitti työskentelyä. Lisäksi työtä tehti artikkelien sähköisen saatavuuden tarkistaminen. Olin saanut väliaikaiset tunnukset JAMKin Nelli-portaaliin, joten tarkistin artikkelien saatavuuden sekä sen sisältämistä tietokannoista että avoimesta verkosta hakukoneen avulla. Onnistuin jäljittämään kaikki artikkelit joko JAMKin Nelli-portaalin kautta käytettäviin tietokantoihin tai vapaasti luettavissa oleviin artikkeleihin.

Lähdeluetteloihin ei yleensä merkitä, onko käytetty teos painetussa vai sähköisessä muodossa. Erotin kuitenkin kokoelmasta löytyvät sähköiset kirjat

omaksi ryhmäkseen, koska arvelin niiden käytön opinnäytetöissä kiinnostavan toimeksiantajaa. Kokoelmaan kuulumattomista kirjoista en kuitenkaan pystynyt päättämään niiden formaattia.

Käytyäni kaikki lähdeluettelot läpi karsin taulukot, sillä huomasin tässä vaiheessa eritelleeni lähteitä viitekehykseni kannalta liian yksityiskohtaisesti. Myös monet työskentelyn aikana nousseet kysymykset osoittautuivat merkityksettömiksi lähteiden uuden ryhmittelyn jälkeen. En kuitenkaan koe tehneeni turhaa työtä, sillä näin tiedän käyneeni materiaalin huolellisesti läpi.

4.4 Tulokset

4.4.1 Yhteenveto kaikista koulutusohjelmista

Jaoin otokseni opinnäytetöissä käytetyt lähteet niiden saatavuuden mukaan kolmeen ryhmään. Kaksi näistä ryhmistä jakautui vielä tarkempiin osa-alueisiin. Lähteiden lopullinen ryhmittely on seuraavanlainen:

- Kirjaston kokoelmasta löytyvät lähteet
 - Painettu kirja
 - E-kirja
 - Lehti
 - Tietokanta (= Nelliin kautta käytettävät rajoitetun käytön aineistot)
- Kokoelmaan kuulumaton kirja
- Avoin verkkoaineisto
 - Kuvailtu Nelliin (esim. Finlex)
 - Kirjaston linkkistalla (esim. terveysalan järjestöjen sivut)
 - Kuvailematon verkkoaineisto

- Muut lähteet (haastattelut, sähköpostiviestit, luennot ja luentomateriaalit, yritysten ja laitosten sisäiset verkkosivut, tiedotteet, sopimukset, kokoelmaan kuulumattomat pro gradut ja opinnäytetyöt, painamattomat väitöskirjat jne.)

Taulukko 1 Yhteenveto kaikista lähteistä

Lähteet	kpl	%
Kirjaston kokoelmasta löytyvät	476	51,9
<i>painettu kirja</i>	356	38,8
<i>e-kirja</i>	4	0,4
<i>lehti</i>	60	6,5
<i>tietokanta</i>	56	6,1
Kokoelmaan kuulumaton kirja	28	3,1
Avoim verkkoaineisto	347	37,8
<i>kuvailtu Nelliin</i>	76	8,3
<i>linkkilistalla</i>	46	5,0
<i>kuvaillemattomat verkkosivut</i>	225	24,5
Muut	67	7,3
Yhteensä	918	100,0

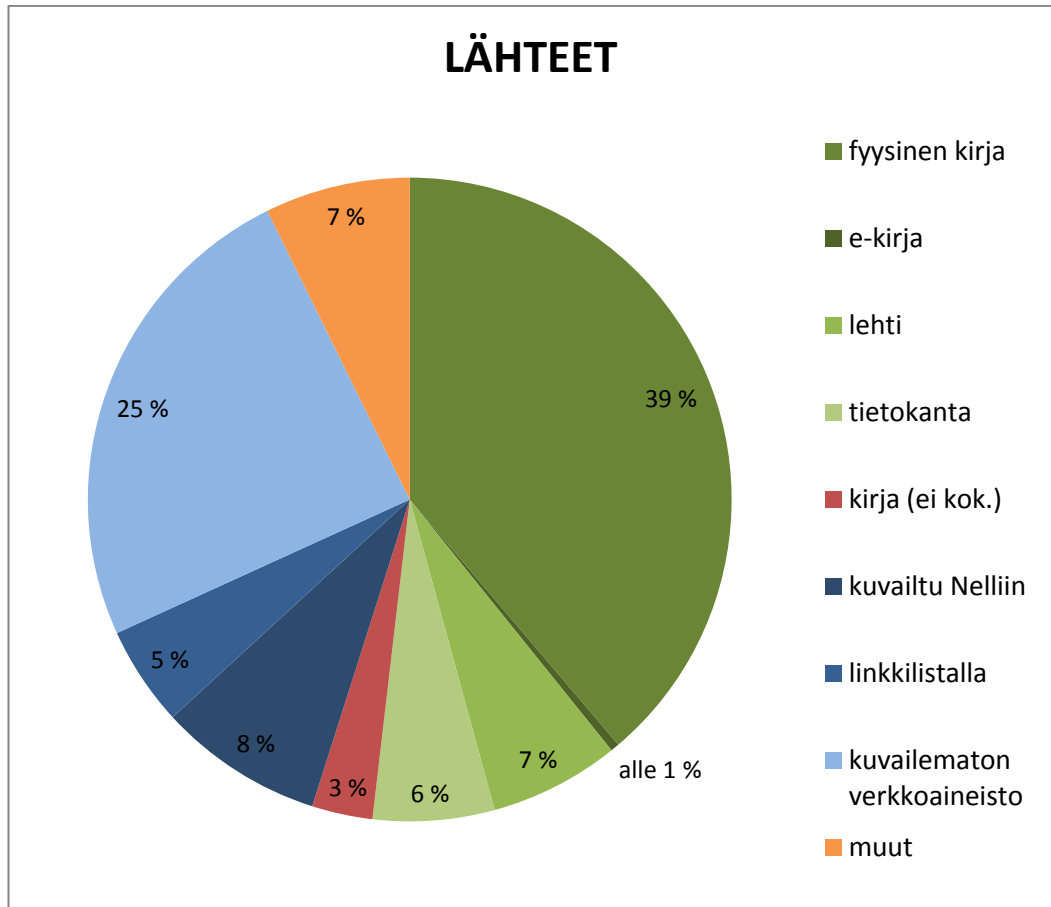
Tutkittujen opinnäytetöiden lähteistä 51,9 % eli yli puolet löytyy kirjaston kokoelmasta joko painettuna tai sähköisenä kirjana tai lehtenä tai artikkelina kirjaston tarjoamasta tietokannasta. Lisäksi käytetyistä avoimista verkkolähteistä 8,3 % on kuvailtu JAMKin Nelli-portaaliin ja 5,0 % löytyy kirjaston koulutusaloilta linkkilistoilta. Yhteenlaskettuna 65,2 % käytetyistä lähteistä on ollut saavutettavissa kirjaston kautta.

Käytetyistä lähteistä 24,5 % oli avoimia verkkosivuja, joita ei ole kuvailtu Nelliin tai lisätty linkkilistoille. Lähteinä oli käytetty mm. yritysten, kuntien ja virastojen verkkosivuja.

Lähteistä 3,1 % oli kirjaston kokoelmaan kuulumattomia, painettuna julkaistuja kirjoja. Loput lähteistä eli 7,3 % koostui erilaisista yksityisistä tai rajoitetun käytön aineistoista, kuten haastattelut, sähköpostiviestit, luennot, sisäiset

verkkosivut, tiedotteet tai sopimukset. Sisällytin muihin lähteisiin myös kirjaston kokoelmaan kuulumattomat pro gradut sekä painamattomat väitöskirjat. Pro gradu –tutkielmia otetaan kokoelmaan vain tietyistä yliopistoista ja oppiaineista.

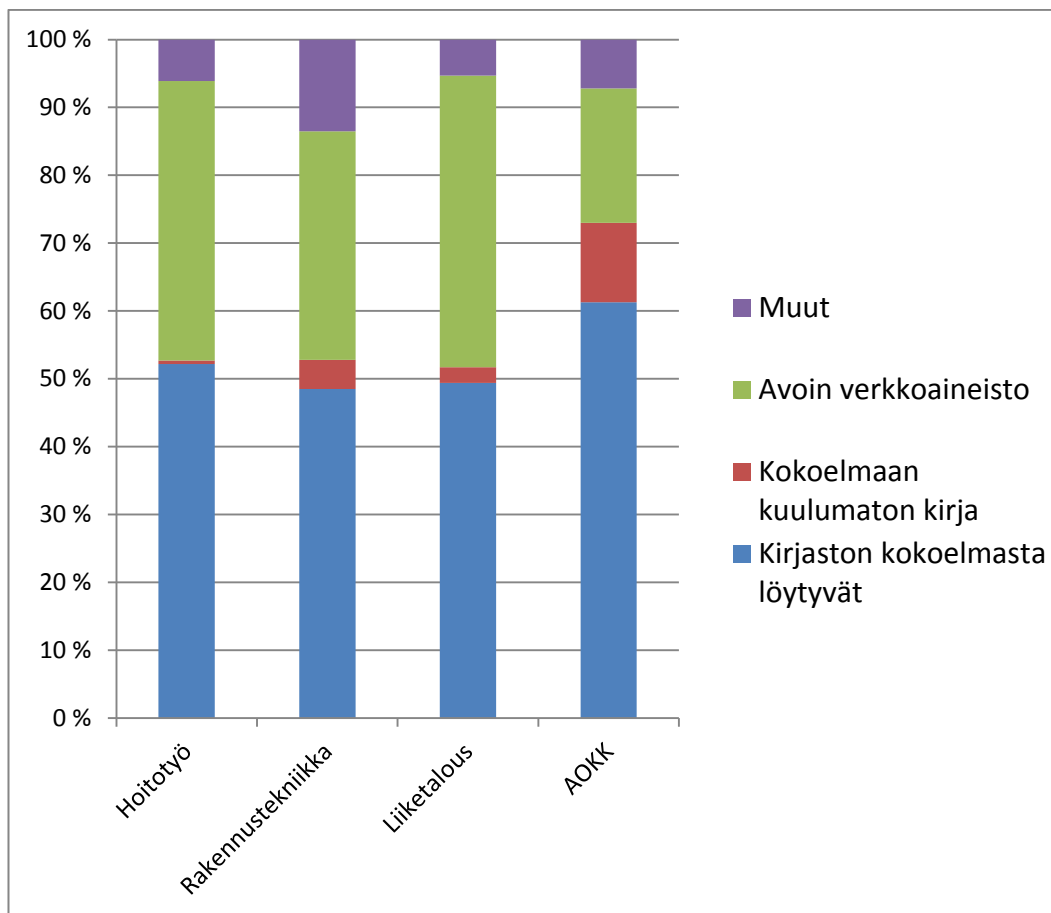
Tulosten havainnollistamiseksi olen esittänyt tutkittujen opinnäytetöiden lähteiden keskimääräisen jakautumisen myös taulukkona (taulukko 1). Taulukossa näkyvät sekä lähteiden yleinen että tarkka jaottelu. Yleinen jaottelu (kokoelmasta löytyvät lähteet, kokoelmaan kuulumattomat painetut kirjat, avoin verkkoaineisto ja muut lähteet) on merkitty sinisellä pohjalla ja lihavoidulla tekstillä. Yleisen jaottelun yhteenlasketut luvut ovat taulukon alalaidassa samoin sinisellä pohjalla ja lihavoidulla tekstillä. Tarkan jaottelun olen esittänyt kyseisen yleisen ryhmän alla valkoisella pohjalla ja kursivoidulla tekstillä. Näiden lukujen yhteenlaskettu arvo löytyy kyseisestä yleisestä ryhmästä. Kuvio 1 havainnollistaa kuvallisesti lähteisen jakautumista kaikissa tutkituissa opinnäytetöissä.

Kuvio 1. Lähteiden jakautuminen kaikissa tutkituissa töissä

4.4.2 Koulutusohjelmien lähteet eriteltyinä

Eri koulutusohjelmien lähteiden käytöstä löytyi eroja (taulukot 1-4, kuvio 2). Kokoelmasta löytyviä aineistoja oli käytetty 48,5-61,3 %:ssa lähteistä. Ammatillisen opettajakorkeakoulun opiskelijat olivat käyttäneet niitä eniten ja rakennustekniikan opiskelijat vähiten. Kokoelmaan kuulumattomia painettuja kirjoja olivat käyttäneet eniten AOKK:n opiskelijat: niitä oli heidän käyttämistään lähteistä 11,7 %.

Kuvio 2. Käytettyjen lähteiden jakautuminen koulutusohjelmittain

Suurimmat erot koulutusohjelmien välillä löytyvät löytyvät JAMKin Nelli-portaaliin kuvailtujen tai kirjaston linkkilistalta löytyvien avointen verkkoaineistojen käytöstä lähteinä. Vähiten näitä kirjaston kautta löydettävissä olevia aineistoja ovat käyttäneet liiketalouden opiskelijat (1,9 % lähteistä) ja eniten hoitotyön (20,1 %) ja rakennustekniikan (19,6 %) opiskelijat. AOKK:n opiskelijoilla luku oli 8,1%.

Eniten kirjaston kautta saavutettavia aineistoja olivat käyttäneet hoitotyön (72,3 %) ja AOKK:n (69,4 %) opiskelijat. Vähiten taas rakennustekniikan (68,1 %) ja liiketalouden (51,3 %) opiskelijat.

Kuvailematonta avointa verkkoaineistoa olivat käyttäneet eniten liiketalouden opiskelijat (41,1%). Seuraavana listalla ovat hoitotyön (21,1 %) ja

rakennustekniikan (14,1 %) opiskelijat. Vähiten kuvailematonta verkkoaineistoa olivat käyttäneet AOKK:n opiskelijat (11,7 %).

Muita lähteitä olivat käyttäneet eniten rakennustekniikan opiskelijat (13,5 %). Seuraavana listalla ovat AOKK:n (7,2 %), hoitotyön (6,1 %) ja liiketalouden opiskelijat (5,3 %).

Taulukko 2. Hoitotyön koulutusohjelman lähteet

Lähteet	kpl	%
Kirjaston kokoelmasta löytyvät	198	52,2
<i>painettu kirja</i>	124	32,7
<i>e-kirja</i>	1	0,3
<i>lehti</i>	38	10,0
<i>tietokanta</i>	35	9,2
Kokoelmaan kuulumaton kirja	2	0,5
Avoin verkkoaineisto	156	41,2
<i>kuvailtu Nelliin</i>	40	10,6
<i>linkkilistalla</i>	36	9,5
<i>kuvailemattomat verkkosivut</i>	80	21,1
Muut	23	6,1
yhteensä	379	100,0

Taulukko 3. AOKK:n lähteet

Lähteet	kpl	%
Kirjaston kokoelmasta löytyvät	68	61,3
<i>painettu kirja</i>	63	56,8
<i>e-kirja</i>	0	0,0
<i>lehti</i>	4	3,6
<i>tietokanta</i>	1	0,9
Kokoelmaan kuulumaton kirja	13	11,7
Avoin verkkoaineisto	22	19,8
<i>kuvailtu Nelliin</i>	6	5,4
<i>linkkilistalla</i>	3	2,7
<i>kuvailemattomat verkkosivut</i>	13	11,7
Muut	8	7,2
Yhteensä	111	100,0

Taulukko 4. Rakennustekniikan koulutusohjelman lähteet

Lähteet	kpl	%
Kirjaston kokoelmasta löytyvät	79	48,5
<i>painettu kirja</i>	58	35,6
<i>e-kirja</i>	1	0,6
<i>lehti</i>	7	4,3
<i>tietokanta</i>	13	8,0
Kokoelmaan kuulumaton kirja	7	4,3
Avoin verkkoaineisto	55	33,7
<i>kuvailtu Nelliin</i>	25	15,3
<i>linkkilistalla</i>	7	4,3
<i>kuvailemattomat verkkosivut</i>	23	14,1
Muut	22	13,5
Yhteensä	163	100,0

Taulukko 5. Liiketalouden koulutusohjelman lähteet

Lähteet	kpl	%
Kirjaston kokoelmasta löytyvät	131	49,4
<i>painettu kirja</i>	111	41,9
<i>e-kirja</i>	2	0,8
<i>lehti</i>	11	4,2
<i>tietokanta</i>	7	2,6
Kokoelmaan kuulumaton kirja	6	2,3
Avoin verkkoaineisto	114	43,0
<i>kuvailtu Nelliin</i>	5	1,9
<i>linkkilistalla</i>	0	0,0
<i>kuvailemattomat verkkosivut</i>	109	41,1
Muut	14	5,3
Yhteensä	265	100,0

4.5 Toimeksiantajan kommentit

Lähetin vertailun tulokset ja alustavat päätelmäni Risto Heikkiselle sekä pyysin häntä ja kokoelmatyötä tekeviä kirjaston työntekijöitä kommentoimaan niitä. Sain toivomani palautteen sähköpostitse 7.10.2011 ja raporttiani kommentoivat Risto Heikkisen lisäksi informaatikot Susanna Niemilahti-Könkkölä, Birgitta Kurvinen, Riitta Ruuska ja Arja Kunnela. Palaute oli hyödyllistä luettavaa ja sain lisätietoa koulutusohjelmista ja tiedonhankinnan opetuksesta.

Susanna Niemilahti-Könkkölä kertoi huomattavan osan AOKKin opiskelijoista osallistuvan tiedonhankinnan koulutukseen ja arveli tämän laskevan kynnystä Nelli-portaalin käyttöön. Arja Kunnelan mukaan kirjasto ohjaa opiskelijoita käyttämään painettujen aineistojen lisäksi myös muita tiedontarpeeseen sopivia luotettavia lähteitä, kuten esimerkiksi ministeriöiden verkkosivuja. Hän mainitsee myös, että hyvinvointialan opiskelijoita opastetaan alan linkkilistan käyttöön heti ensimmäisestä opiskeluvuodesta alkaen. Tiedonhankinnan opetuksesta mainitsi myös Birgitta Kurvinen, joka kertoi opiskelijoiden opintojen

aloitusvuoden vaikuttavan siihen, ovatko he olleet systemaattisen tiedonhankinnan ohjauksen piirissä.

Riitta Ruuskan mielestä erot koulutusohjelmien välillä ovat yllättävän suuria. Sen sijaan hän ei ihmettele sitä, että kärjistetyksi sanottuna opinnäytetoissa käytetään lähteinä JAMKin kirjastosta löytyviä kirjoja ja internettiä. Hän on myös kanssani samaa mieltä siitä, että verkkosivujen kuvailu Nelliin tai linkkilistalla olo ei kerro siitä, että opiskelijat olisivat todella menneet kirjaston kautta kyseisille sivuille. Hänen mukaansa ennemminkin on kyse laajasti tunnetuista ja luotettaviksi katsotuista aineistoista, joista opiskelija on saanut tiedon esimerkiksi ohjaavalta opettajalta, toimeksiantajalta tai muulta asiantuntijalta. Ruuskan mielestä on kuitenkin kirjaston kannalta positiivista, että aineistot on kuvailtu Nelli-portaaliin tai linkkilistalle.

5 PÄÄTELMÄT

Verrattuani tutkimukseen poimittujen opinnäytetöiden lähdeluetteloita kirjaston kokoelmatietokantaan tulin siihen tulokseen, että kirjaston kokoelmalla ja palveluilla on mahdollisuus vaikuttaa myönteisesti opiskelijan opinnäytetyöprosessiin: opiskelijoiden on mahdollista saada kirjaston kautta käyttöönsä suuri osa opinnäytetyössä käyttämistään lähteaineistoista. Reilusti yli puolet (65,2 %) kaikista käytetyistä lähteistä kuului kirjaston kokoelmaan tai oli muuten saavutettavissa sen kautta. Tämän tutkimuksen perusteella ei kuitenkaan ole mahdollista arvioida, kuinka moni käytetyistä lähteistä on todella löydetty tai saatu käyttöön kirjaston kautta.

Painettuja tai sähköisiä kirjoja oli otoksen opinnäytetöiden lähteistä yhteensä 42,3 %. Suurin osa eli 92,8 % niistä löytyy kirjaston kokoelmasta ja voitaneen olettaa, että niitä on myös käytetty kirjaston kautta, koska oman oppilaitoksen kirjasto on lähellä. Tästä syystä sen käyttö on todennäköisesti tuttua ja varaaminenkin maksutonta. On myös mahdollista, että muiden kirjastojen kokoelmiin kuuluvia kirjoja on kaukolainattu oman kirjaston kautta opinnäytetyötä varten.

Sanoma- ja aikakauslehtien kohdalla tulokseni ovat kokoelman mahdollisten vaikutusten kannalta vielä kirjojakin epävarmempia. Monia lehtiä voi nykyään lukea sekä painetussa että sähköisessä muodossa, ja ne saattavat löytyä kirjastonkin kokoelmasta useassa formaatissa. Taulukoihini kirjasin painetun tai kirjaston kokoelmasta löytyvän version ja näin saatujen tulosten mukaan 6,5 % käytetyistä lähteistä oli kokoelmaan kuuluvia painettuja tai sähköisiä lehtiä. Kokoelmaan kuulumattomia, pelkästään painettuna ilmestyviä lehtiä ei lähteisiin kuulunut, ja sähköiset lehdet kirjasin niitä erittelemättä kuvailemattomiin verkkosivuihin. Voin vain olettaa, että verkosta vapaasti luettavia lehtiä on käytetty silloin, kun se on ollut mahdollista, ja painetut lehdet on hankittu siitä lähimmästä kirjastosta, josta ne löytyvät.

JAMKin Nelli-portaalin kautta käytettävien rajoitetun käytön tietokantojen artikkeleja oli otoksen opinnäytetöiden lähteistä 6,1 %. Ne ovat ainoita lähteitä,

joiden saavutettavuuden voi määrittää tarkasti, koska maksullisten tietokantojen käyttöoikeus on vain sen hankkineen organisaation jäsenillä. Poikkeuksena tietokantojen käytössä ovat Ammatillisen opettajakorkeakoulun opiskelijat, joista osalla on pääsy JAMKin Nelli-portaalin lisäksi myös oman työpaikkansa Nelli-portaaliin, jonka tietokantoja he ovat saattaneet käyttää.

Susanna Niemilahti-Könkkölä kertoi palautteessaan, että AOKKin opiskelijat ovat pääsääntöisesti Jyväskylän ulkopuolelta ja käyttävät todennäköisesti omien alueidensa kirjastoja ja osa myös oman organisaationsa Nelli-portaalia. Tämä selittää mielestäni sen, miksi AOKKin opinnäytetöissä on käytetty eniten lähteenä JAMKin kirjaston kokoelmaan kuulumattomia painettuja kirjoja. Alansa ammattilaisina AOKKin opiskelijoilla on luultavasti myös tuntumaa oman alansa erikoiskirjallisuuteen, jota ei välttämättä löydy JAMKin kirjastosta. Opinnäytetöiden aiheet olivat myös keskenään hyvin erilaisia, mikä johtuu opiskelijoiden erilaisista ammattialoista.

Avoimia verkkosivuja on käytetty lähteinä otokseni opinnäytetöissä runsaasti: niitä oli kaikista lähteistä 37,8 %. JAMKin Nelli-portaaliin tai kirjaston alakohtaisille linkilistoille kuvailemattomia niistä oli 24,5 prosenttiyksikköä. Avoimien verkkosivujen osalta on opinnäytetöiden tekijöitä haastattelelta mahdotonta sanoa, ovatko he päätyneet niille JAMKin Nelli-portaalin tai kirjaston luoman ja ylläpitämän linkkilistan kautta. Verkkosivut ovat voineet olla tekijöille ennestään tuttuja tai ne on löydetty hakukoneen avulla. Kuten myös Riitta Ruuska totesi antamassaan palautteessa, opiskelija on voinut saada tiedon luotettavista verkkosivuista opintojensa aikana muista lähteistä, esimerkiksi opettajalta tai muulta asiantuntijalta.

Kokoelman vaikuttavuutta voi tämän tutkimuksen avulla arvioida vain pieneltä osin. Tutkimus kuitenkin osoittaa, että kirjaston tarjoamat aineistot ja palvelut kattavat suuren osan opinnäytetöissä käytetyistä lähteistä. Muut käytetyt lähteet, kuten esimerkiksi yritysten verkkosivut, ovat sellaisia, ettei niiden seuraaminen kuulu kirjaston toimenkuvaan tai sellaisia, ettei kirjastolla tai muilla ulkopuolisilla ole niihin pääsyä, kuten laitosten sisäiset verkkosivut.

Kirjaston kokoelma ja palvelut saattavat jossain määrin myös ohjata lähteiden valintaa. On helpompaa käyttää nopeasti omasta kirjastosta saatavilla olevaa lähdettä kuin hankkia harvinaisempaa aineistoa kaukolainamalla muista kirjastoista tai esimerkiksi ostamalla itse tarvitsemansa kirja.

Jotta kokoelman vaikuttavuutta opinnäytetyöprosessissa voisi arvioida tarkemmin, tulisi selvittää laadullisia tutkimusmenetelmiä käyttäen, miten opinnäytetyön tekijät todellisuudessa ovat löytäneet ja saaneet käyttöönsä tarvitsemansa lähdeaineistot. Tämän opinnäytetyön puitteissa se ei ollut mahdollista, mutta tarvittavia tietoja voitaisiin kerätä esimerkiksi sähköisten kyselylomakkeiden avulla ja mahdollisesti myös haastattelemalla opinnäytetyön tekijöitä työn valmistumisen jälkeen. Selvitettäviä asioita voisivat olla mm.,

- miten kirjaston kokoelmaan kuulumattomat kirjat on saatu käyttöön
- tuntee ko tekijä kirjaston alakohtaiset linkkilistat ja onko tämä käyttänyt niitä
- mistä tekijä on saanut tiedon luotettavista verkkosivuista
- onko tekijä etsinyt itse lähdemateriaalinsa vai käyttänyt apuna kirjaston henkilökuntaa
- onko tekijä kaukolainannut aineistoja muualta JAMKin kirjaston kautta
- onko tekijä osallistunut tiedonhankinnan opetukseen opintojensa aikana
- onko tekijä käyttänyt Nelli-portaalia.

Lisäksi olisi mielenkiintoista selvittää, korreloiko opiskelijan opinnäytetyöstä saama arvosana kirjastosta löytyvien aineistojen käytön tai tiedonhankinnan opetukseen osallistumisen kanssa ja millaisena hän kokee kirjaston vaikutuksen opinnäytetyöprosessissa.

LÄHTEET

Blinnikka, S.; Kuusinen, I.; Saarinen, M-L.; Turja, T. & Viiri, M. 2001. AMK-kirjastojen laadullisesta arvioinnista. Mittareita ja mietintää. Helsinki:Opetusministeriö.

Johnson, Peggy. 2009. Fundamentals of collection development and management. Chicago: ALA Editions.

Jyväskylän ammattikorkeakoulu. 2008. Kokoelmapolitiikka. Viitattu 30.7.2011 <http://www.jamk.fi/kirjasto/palvelut/aineistot/kokoelmapolitiikka>.

Jyväskylän ammattikorkeakoulu. 2011 a. Ammatillinen opettajakorkeakoulu. Viitattu 21.10.2011. <http://www.jamk.fi/aokk/koulutus/opettajankoulutus>

Jyväskylän ammattikorkeakoulu. 2011b. Tietoa kirjastosta. Viitattu 31.7.2011. <http://www.jamk.fi/kirjasto/tietoakirjastosta>.

Jyväskylän ammattikorkeakoulu. 2011c. Vuosikertomus 2010. Viitattu 20.10.2011. http://www.jamk.fi/download/31482_jamk_vuosikertomus10.html

Kirjastotoiminnan vaikuttavuuden arviointiryhmä 2011. Vaikuttavuuden arviointiryhmän hyväksymä esitys kirjastotoiminnan arvioinnissa käytettäväksi mittaripaketiksi. Viitattu 5.10.2011. <https://wiki.helsinki.fi/download/attachments/56367881/Mittarit-netti.pdf?version=1&modificationDate=1300698414639>

Kuitunen, S. & Hyytinen, K. 2004. Julkisten tutkimuslaitosten vaikutusten arviointi. Käytäntöjä, kokemuksia ja haasteita. Espoo: VTT.

Markless, S. & Streatfield, D. 2006. Evaluating the impact of your library. London: Facet Publishing.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2010. Yleisten kirjastojen laatusuositus. Helsinki. Opetus- ja kulttuuriministeriö.

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/OKM20.pdf?lang=fi>

Rouvari, A.; Pennanen, J. & Laitinen, M. Työtä ja tuloksia – kirjastopalveluiden vaikuttavuuden arviointi. Signum 1/2005. Viitattu 7.7.2011. <http://pro.tsv.fi/stks/signum/200501/2.pdf>

Saarti, J. & Laitinen, M. 2010. Toimintatilastojen kehittäminen johtamisen työkaluiksi: katsaus vaikuttavuuden työryhmän työhön 2005 – 2009 ja sen jatkoon. Signum 2/2010. Viitattu 2.11.2010. <http://pro.tsv.fi/stks/signum/201002/2.pdf>

Theseus - Ammattikorkeakoulujen verkkokirjasto. 2011. Jyväskylän ammattikorkeakoulu – Selaus julkaisuajan mukaan. Viitattu 21.10.2011. <https://publications.theseus.fi/handle/10024/5/browse>

Tilastokeskus 2011. Ammattikorkeakouluissa suoritettut tutkinnot ammattikorkeakouluttain 2010. Viitattu 20.10.2011. http://www.stat.fi/til/akop/2010/akop_2010_2011-04-07_tau_001_fi.html

Wilén, R. & Kortelainen, T. 2007. Kirjastokokoelmien kehittämisen ja arvioinnin perusteet: teoria, menetelmät, käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.